

ART — 1980
VI: 3 40 LIRA

TARİH

VE EDEBİYAT MECMUASI

Çanakkalenin 66. yıl dönümü

Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal için yabancılar ne dediler?

NAIL UÇAR

KIRMIZI Hafız Ahmet Efendi tarafından yeni doğan çocuğun kulağına okunan isim, elbette duyulmadı. Fakat tarih bu ismi Dünya'ya Çanakkale siperlerinden duyuracaktı:

Çanakkale âdeta bir «İlyada» destanının şeklini almağa başladı. Bunun içinde şimdiden birçok hamasi menkıbeler, ruhu bir deniz gibi coşturan dinamizmasıyla birbirini takip etmekte ve düşüncelerimizde, keskin profili, otuz ikilik topların aralıklı ateşinde parlayıp sönen, sönüp parlayan bir genç kahramanın yalın endamı çizilmekte idi. Bu kahraman, bu genç kumandan —gene halkın söylediğine göre— yanında bir avuç süngülu askerle, yerden, gökten, denizden kopan sürekli bir gülle, kurşun ve şarapnel sağanağının ortasında ileri hamlelerle birliklerini düşmanın üzerine saldırtıyordu.

İşte onun ismi halkın arasında, dünya basınında, Conkbayırı - Anafartalar

Kahramanı olarak duyulur. Bir İngiliz Binbaşı, Allanson bu konuda şunları yazar:

«Ben ömrümde böyle bir topçu hazırlığı görmedim. Mermilerin isabetindeki sıhhat şaşılacak derecede idi. Türk siperleri paramparça ediliyordu.» O kadar uzun zaman ve o kadar sıhhatli ateş ve tahrip selinden sonra siperlerde artık kimse kalmamış olacağına hükmeden Allanson yine O'nun erlerini karşısında süngü takmış hücum ederek görünce hayretinden: «Tepede yine Türkler vardı. Türklerle karşılaştık ve aramızda vahşice bir boğuşma başladı» diye ilâve eder. (1)

TÜRKÜN ÇİFT SAVAS GÜCÜ

Ben 1927 yılında Tokat Askerî Lisesinde öğrenci idim. Almanca öğretmenimiz rahmetli Süvari Binbaşı İbrahim Ethem Bey bu muharebeye ait bize şu anısını anlatmıştı:

«İki kulağınızı parmaklarınızla kapatın. Kesintisiz bir uğultu duyacaksınız.

İşte denizden üzerimize yağın mermiler de bu suretle kesintisiz saatlerce devam etti».

Mustafa Kemal'in komutasındaki kuvvetleri nasıl görüp hesap edilmesi gereğini bir kumandanı Mussolini'ye şöyle bildiriyordu:

«Türkiye'nin bilinen askeri gücünü daima çift görmek, çift hesap etmek lâzımdır. Bunlardan biri memleketin ve ordunun kuvveti, diğeri, tek başına Mustafa Kemal'dir. Bu itibarla Türkiye'ye bir saldırı teşebbüsü, sonucu kesinlikle tahmin edilemeyecek tehlikelerle dolu, tek anlamıyla bir maceradır». (2)

Yükselirken maiyet psikolojisi taşımayan, şahsi teşebbüslerindeki sonsuz güveniyle zaman zaman insan üstü seviyeye yükselmiş olarak görünen Mustafa Kemal, Mütareke için herşeyin sonu denildiği zaman, bunu o bir başlangıç olarak kabul etmişti. Yine Tanrı bile artık bu milleti harb ettiremez düşüncesini silerek bunu başardı.

KOMUTAN DOĞMUŞ ADAM

Mütarekenin imzalandığı, İttihat ve Terakki liderlerinin kaçtıkları, Alman komutanlarının ortaklıktan kayboldukları bir anda, bütün mevcudiyetini vatanına adanmış, olan bu insan tek başına bir moral kal'ası heybetiyle ayakta durdu.

Bu yenilmez kal'ayı yabancı gözlemcilerden dinlemeğe devam edelim:

«Bu arada Ordu grup komutanlığının Liman von Sanders'ten devralınması bildirilmişti. Hemen Adana'daki karargâha gitti. Alman Generali onu her zamanki resmi nazikliği ile karşıladı. Ancak, ayrılık sözlerini söylerken sesinde içten bir üzüntü ifadesi vardı.

«Ekselâns» dedi, «Sizi Artburnu ve Anafartalar cephelerine kumanda ettiğiniz günlerde yakından tanıdım. Doğ-

Mustafa Kemal Çanakkale'de

rusunu isterseniz, aramızda bazı önemsiz olaylar geçmedi değil, ama sonuç bakımından bunlar ancak bizim birbirimizi daha iyi tanımamıza yaradı. Bugün, Türkiye'den ayrılmak zorunda olduğum şu anda emrimdeki orduları, bu memlekete ilk gelişimden beri takdir ettiğim bir komutana emanet etmekteyim. Bu genel felâket içinde büyük bir üzüntü yükü altında ezilmemek elde mi? Ben tek avutan şey, komutanı sizin elinize bırakmamdır.» (3)

Hitler Atatürk için: «Bir millet bütün vasıtalarından mahrum edilmiş olsa dahi, kendi kendini kurtarma vasıtalarını yaratabileceğini ispat eden adamdır» demiştir. (4)

HERRIOT ANLATIYOR

Mösyö Herriot, Ankara'ya gelerek

Mustafa Kemal'i ziyaret etmişti. Paris'e dönüşünde kendisini tam 180 gazeteci karşılayarak Atatürk'ü sordular. O da gazetecilere şunları anlattı:

«Sizlere şunu söyleyeyim ki, ben ATATÜRK'e kâtip olmak isterim. Sebebi, O'nun her akşam sofrasında bulunup yüksek fikirleriyle beslenmek dileğinde oluşumdur. Böylece yeniden bir üniversite bitirmiş olacağım». Fransız eski Başbakanı Herriot yine Mustafa Kemal'e hayranlığını şöyle anlatır:

«Paşa, size ben nasıl hayran olmuyayım. Ben Fransa'da laik bir hükümet kurmuştum. Bu hükümeti papanın Paris'teki temsilcisinin yardımı ile papazlar devirdi. Siz ise halifelîği kaldırdınız ve gerçek anlamıyla laik bir devlet kurdunuz. Siz bu taassup içinde laikliğı bu topluma nasıl kabul ettirdiniz? Dehanızın büyük eseri laik bir TÜRKİYE yaratmak olmuştur». (5)

1910 yılının yazında Picardi'de yapılan büyük Fransız manevralarına iki Türk subayı da katılmıştı. Bu subaylardan biri o zaman Paris ataşemiliterimiz olan ön yüzbaşı Fethi (Okyar), diğeri görevli olarak gönderilen ön Yüzbaşı Mustafa Kemal idi. Bu manevralara katılan bir Fransız kurmay subayı Mustafa Kemal hakkında Abidin Daver'e şunları söyler:

«Bu genç Türk subayı yaman bir asker. Picardi manevralarında yabancı subayların yanlarında bulundum. Onunla da tanışıp gövüştim. Zekâsının parlaklığına ve görüşlerinin kuvvetine hayran oldum. Göreceksiniz, bu genç subay ömrü varsa, istikbalde, mutlaka büyük bir komutan olacaktır». (6)

ATATÜRK BİR DERSTİR

Hindistan elçisinin Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na anlattıkları:

«Bern'de genç bir Hindistan elçisi tanışmıştım. Bu, Gandhi'nin sağ kolu Deasi'nin oğlu idi. Bir gün bana demişti ki, «Okuldayken her eve dönüşümde ba-

bam beni yanına çağırır ve ne öğrendiğimi sorardı. Ben de okuduğum derslere dair kendisine bilgi verirdim. O: «Bir insan sıfatıyla bu derslerden yararlanman lâzımdır, derdi. Fakat, bir Hintli sıfatıyla muhtaç olduğun en büyük ders, Türkiye'nin İstiklâl Savaşı tarihidir. Şimdi otur, onu da ben sana anlatayım». (7)

Bir Endonezya'lının yine aynı yazarıımıza anlattıkları:

«Endonezya'lı bir tanıdığım Tahran'da bulunduğum sıralarda bana şahit olduğu bir vak'ayı şu suretle anlatmıştı: «Bundan dokuz, on yıl evvel bir ticaret işi için Saygon'a gitmiştim. Baktım halk mabedlere toplanmış, bir matem âyini yapılmakta. Ne oldu? Kim öldü? diye sordum. Mustafa Kemal ebediyete göçtü» dediler». (7)

Brezilya'lı bir diplomatın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na söyledikleri:

«Brezilya'lı bir arkadaşım Atatürk'ün vefatı münasebetiyle beni taziyeye gelmişti. Bana acılarını şu açık dille ifade etmişti: «Size doğrusunu söyleyeyim mi? Mustafa Kemal Paşa sağ olduğu müddetçe siz bana 50-60 milyonluk bir Avrupalı millet gibi görünürdünüz. Şimdi üzerimde küçük bir Balkan devleti etkisi yapmağa başladınız. Sizin millet olarak bütün büyüklüğünüzü, şeref ve değerinizi ancak Mustafa Kemal adı işitildikten sonra takdir imkânını bulabildik». (7)

Times'in bildirisi: «Lloyd Georg öldüğü zaman Times'in, ikinci sayfasını baştan başa onun hayatına, eserine, zafetine ve İngiliz İmparatorluğuna etmiş olduğu unutulmaz hizmetlerine hasrettiği satırlarla dolu olan makaleyi Londra'da okudum. Doğruyu saklamayan İngiliz yazısı: «Lloyd Georg'u bir daha kalkmamak üzere Mustafa Kemal devirmiştir» deniliyordu. (8)

Bavan Can Kay Şek'in sihirli buluşu:

«Bir gün kocam, sürüp giden iç sa-vaşlardan bıkip usanmış, yorgun, argın

eve dönmüştü. Bitkindi. Karamsardı. Ne yaptımşa şenlendiremedim. Sonunda Türk Kurtuluş Savaşı Önderi Mustafa Kemal'in Çinceye çevrilmiş söylevinin belirli yaprakları arasına kâğıtlar koyup yatağının baş ucuna bıraktım.. Bütün gece lâmbası açık kaldı ve ertesi sabah en umutlu günlerinden daha dinç kutsal kavgasının başına döndü». (9)

Atatürk Türk Kurtuluş Hareketi'nin sadece biz Türkler için değil, bütün Asya ve Afrika'daki Mazlum Milletler için de bir tarih başlangıcı olduğunu gayet kuvvetle seziyordu. Daha 1922'de söylediği şu sözler, sömürgeciliğin ölüm çanının çalmaya başladığını ne güzel dile getirir:

«Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye ait olmadığını tekrar etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye'nin müdafaa ettiği dava, bütün mazlum milletlerin, bütün Şarkın davasıdır.»

GENERAL PELLE'NİN GEÇİRDİĞİ SINAV

Yakup Kadri Karaosmanoğlu İşgal Kuvvetleri komutanlarının Mustafa Kemal'in karşısındaki hazin durumlarını şöyle anlatıyor:

«Başkomutan İzmir'de Uşaklıgiller köşkündedir. Bu köşkün geniş taraçası Türk Ordularının muzaffer Başkomutanını görmeye gelen ziyaretçilerle dolup taşıyor. Bunlar arasında, düne kadar bize selâm vermeye tenezzül etmeyen yüksek rütbeli yabancı subaylar da vardı. Fransız ve İngiliz Akdeniz filoları amirallerinin biri bir köşede, öbürü diğer köşede süklüm püklüm oturmuşlar Mustafa Kemal Paşa'dan kabul müsaadesini bekliyorlardı.

Mustafa Kemal o sırada içerideki odaların birinde General Pellé ile konuşmaktaydı. General Pelle'yi bulunduğu taraçaya açılan kapıdan çıkarken benzi atmış, ayakları sendeler, yanında

genç yaveriyle ne sağına, ne soluna bakmaksızın ve ayağa kalkıp kendisine doğru gelmek isteyen Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Dumenils'i dahi görmemezlikten gelmesi içeride biraz önce ne vartalar atlatmış olduğunu konuşma esnasında tercümanlık görevini yapan Saffet Şav'dan öğrenecekti'k:

«Paşa, epeyce sert konuştu. He'e Generalin Yunanlıları arkalar veya acındırırçasına söylediği bir söz üzerine: «Görüyorum ki, siz ev sahibiyile hırsız bir tutuyorsunuz», demesi yok mu, adamcağız âdeta şaşkına döndü. Kekeleye başlandı. Paşa şesini gittikçe yükselterek devam etti: «Bu faciyanın sorumluları müttefikiniz İngilizler ve Fransızlarsınız. Yunan ordularını donatıp üstümüze saldırttınız. Anadolu'ya kundak sokan siz oldunuz. Şimdi de merhamet ve insaniyet telallığı etmeye kalkışıyorsunuz.»

Bu tarihî sahnede bir de General'in yaverini dinliyelim:

«Generalim, Paşa bana sert sert bak-

Leyman Fon Sanders Paşa

mişti, acaba hoşuna gitmeyecek bir harekette mi bulundum? diye sormam üzerine: «Hayır çocuğum, o sertlik gözlerindeki manyetik kudretten geliyor». (10) cevabını verdi.

MUSTAFA KEMAL'İN ÜSTÜNLÜĞÜ

Ord. Prof. Dr. Üveis Maskar bir Alman Generalinin Mustafa Kemal için söylediği sözleri bakınız nasıl anlatıyor:

«Münih'deki Türk Talebe Cemiyeti, gelir sağlamak maksadı ile 19.12.1924 akşamı bir müsamere tertiplemişti. Önce İstiklâl Marşı çalındı. Yabancı bir memlekette bunu duyduğum zaman tüylerim ürpermiş, gözlerim sevinç yaşı ile dolmuştu. Cemiyet Başkanı misafirlere «hoş geldiniz» dedi ve gösterdikleri ilgiye teşekkür etti. Sözleri arasında da «Almanların Türk Ordusu'nda hizmet etmiş hocaları bulunduğunu» söyledi. Misafirler arasında bulunan Münih Kumandanı General Kress von Kerssenstein üniformalı olarak kalktı ve «evet, Almanlar Türk Ordusu'nda vaktiyle hocalık yapmışlardı, ben de Kafkasya'da Türk Ordusu'nda hizmet gördüm. Türkleri yakından tanıdım. Biz Almanların Türk Askeri'ne yaptığı hocalık bir hiç olarak kaldı. Fakat harbi beraber kaybettiğimiz Türkler, büyük kumandan Mustafa Kemal'in idaresi altında düşmanı memleketinden kovdu, biz ise hâlâ yabancı kontrolü altında yaşıyoruz. İşte Türklerin azim ve irade ile yüksek vasıflı önderin emri altındaki bu başarısı, biz Almanlar için büyük bir derstir.» (11)

Şimdi de İngiliz kadın edibi Ann Bridge'in «Kara Gün» kitabından bir kaç satır okuyalım: «Padişahla görüştü,

ve herkes onun kabinde Harbiye Nazırlığı'na getirileceğini bekledi. Fakat bundan hiçbir netice çıkmadı. Ve o şimdi, çadırında Achilles gibi, Şişli'de somurtuyordu ve o çadırda, eğer bütün işitilen doğru ise, bazı çok garip şeyler oluyordu». (12)

İşte olan bitenler. Yıl 1916, günlerden 20 Eylül, Mustafa Kemal Perapapas otelinde Mazhar Müfit'e: «Çıkar kalemimi ve defterine şunu yaz: *Bu milletin hükümeti Cumhuriyet olacaktır*». (13)

Evet, Mustafa Kemal daha 1908 yıllarında Selânik'de Beyaz Kule gazinosunda yine bir masada arkadaşları ile görüşmekte idiler, Kendisinin yeni bir ruh hazırlığı içinde bulunduğu görülüyor. Nitekim hemen Nuri Conker'e:

«Seni Başvekil yapacağım» dedi.

Mustafa Kemal bu düşüncesini millî bir sır olarak vicdanında taşıyarak Samsun'a çıktı. Sıraları geldikçe bu düşüncelerinin hepsini başardı.

YARARLANILAN ESERLER

1. Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam S. 264, 2. Mithat Perin, 2. Dünya Harbinde Türkiye'nin Gizli Tarihi, Tercüman 15 Ekim 1979, Dizi No. 8, 3. Lord Kinnross, Atatürk, S: 211, 4. Falih Rıfkı Atay, Çankaya 2. Cilt, S: 420, 5. Fransız Eski Başbakanı Edouard Herriot'nun Atatürk hakkında eserleri, 6. Abidin Daver, Atatürk ve Türk Ordusu, Cumhuriyet, 16.11.1938, 7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Millî Yol Atatürkçülük, Nisan 1973, S: 14, 8. Ruşen Eşref Üneydin, Atatürk'ü Özleyiş, S: 119, 9. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan Yolunda, Ulus Gazetesi, 16.2.1958, 10. Üveis Maskar, İstanbul Tıp Fakültesinin Emekli Olan Değerli Hocaları, (1972-1973), S: 30, 11. Hasan Cemil Çambel, Makaleler, Hatıralar, 1964, S: 38, 12. Sadı İrmak, Cihangir Atatürk. Yeni Sabah, 10.11. 1963.